

Op weg naar het einde – op muziek van The Doors

Jotie T’Hooft. (1976, 2017). *Junkieverdriet* (5e druk). Amsterdam: De Bezige Bij. Isbn 978 94 031 0930 5, € 17,99, 59 blz.

Afgelopen oktober was het veertig jaar geleden dat Jotie T’Hooft overleed, een vroege dood die hem voor altijd 21 zou laten blijven. Zijn bekendste poëziebundel *Junkieverdriet* (1976) is bij die gelegenheid opnieuw uitgegeven. De bundel ademt vanzelfsprekend in alles de jaren zeventig. Aan Brian Ferry, Charles Aznavour, Ursula Le Guin en Velvet Undergroundzangeres Nico zijn motto’s ontleend, terwijl de bundel opent en afsluit met gedichten van Hermann Hesse (1877–1962), de Zwitserse neoromanticus en Nobelprijslaureaat wiens werk tussen 1970 en 1980 enige tijd ongekend populair was.

Ook het leven (en de dood!) van Jotie T’Hooft passen wonderwel in dat decennium van beroemde drugsdoden: Jimi Hendrix, Janis Joplin, Alan Wilson, David Alexander en natuurlijk Jim Morrison van The Doors. Naar verluidt draaide T’Hooft kort voor zijn zelfgekozen dood het Doorsnummer ‘The End’.

Los van alle tragiek kun je je afvragen: hoe (neo)romantisch kun je het hebben? Met onmiddellijk daarna de vraag: leeft deze poëzie veertig jaar na des dichters zelfmoord nog wel?

Mijn hart wordt naar binnen toe kouder
Want ieder is zichzelf het meest nabij:
De anderen kan ik sedert niet meer horen
Ook zij doen niet meer nodeloos alsof.

Ik buig mij over en tuur in de holle spiegels

In de kanker van de herhaling en het purper
Dat mij later zal bedekken in een goede dood.
Koffie werd een warm sap voor mij, in liefde
Vermoed ik verstijving en in de hartslag
Erna, de stilte. Nog schijnt licht

Door mijn raam, maar het kwijnt
En wat mij rest na het verbannen
Van de warmte warm ik op en verorber.

Die ‘goede dood’ in de tweede strofe doet een kort moment aan J.C. Bloem denken (‘Een rust als van wie droomt, gewiegd op verre tonen’), maar Bloem was geen romanticus. Zijn verlangen naar de dood is gericht op een verre toekomst, zodat hij eens kan zeggen ‘het is even / Tussen twee stilten luid geweest’. En als hij het al eens over ‘De jonggestorven dichter’ heeft (‘Midden in het voorjaar lag hij daar, verslagen, / En al de dromen in zijn hart met hem’), dan gaat het overduidelijk over een ander. Nee, we moeten T’Hoofts verwante dichters eerder onder de negentiende-eeuwers zoeken. Denk aan Heinrich Heine: ‘Slapen is goed, dood zijn is beter – maar / Het beste is toch nooit geboren worden.’ Of aan Giacomo Leopardi: ‘Het is een zegen / Als je verlichting vindt in / Je lijden: zalig ben je / Als de dood van alle leed je heeft genezen.’ (De vertalingen zijn van Peter Verstegen.)

Dáár, in die verre eeuw, liggen de wortels van Jotie T’Hoofts dichterschap. Daar, én in de popmuziek van zijn eigen

tijd. De dichter verwijst ook naar de muziek.

(daar zit muziek in)
Weinig wiegeliederen aan mijn wieg
Wel snel verderetende doods vingerafdrukken
Onder mijn ogen, duimen die het kijkglas verdoften.
Maar mijn oor bleef open.

Open voor de jazz-tune van daddy,
Open voor de swing van de pop-songs
En de street-jive van de dope-dealers,
Amerikaans decor van mijn angst
Die de wereld een lepel groot maakte,
Geluk een naald lang, het oog blind.
Maar mijn oor bleef open, wagenwijd
Want boven suizingen en roddel, oorvet
en harteklop, hoorde ik en bleef ik horen

De calypsos van mijn shot.

Gedichten als dit verwoorden het tijdsbeeld op dezelfde manier als de liedjes van Lou Reed. De tekst had zo op *Berlin* of *Transformer* kunnen figureren. Maar ze zijn tegelijkertijd ook méér. Ze bestaan immers zonder het monotone zanggeluid van Reed of zonder diens snerpende gitaren. Dit gedicht leeft niet alleen bij de gratie van een morbide stemming, zoals de veel vluchtiger liedjes dat doen. Het leeft en overleeft ook dankzij de vele vragen die het oproept, bijvoorbeeld naar de oorsprong van de schurende paradox die een open oor voor muziek koppelt aan het rampzalige geluk van een heroïneshot. Maar ook naar die ‘snel verderetende doods vingerafdrukken’. Die belemmeren kennelijk het zicht, maar waarom? Het zijn existentiële vragen

Jotie T’Hooft, ca. 1974. Collectie: Letterenhuis in Antwerpen

waar – hopelijk – niet alleen de lezer uit 1976 mee durft te worstelen.

Maar ook voor de traditionele negentiende-eeuwse romantische thematiek haalt T’Hooft zijn neus niet op. Getuige het gedicht ‘Oogsttijd’:

Daar ik een vermorzeld mens ben,
liefste
Leg ik me behoedzaam neder
En tracht in het gebied dat ik verken
Geen sporen na te laten.

Mijn razernij lijkt afgelopen,

Ik zwijg, ik leer begrijpen:
Terwijl de zomer in ons loeit
Hoor ik de herfst zijn sikkel slijpen:

Mijn lichaam laaft jou even,
Verdrijft je uit je enge cel
Naar een terrein van louter beven
Dat ook mij verovert in mijn vel,

Intussen gaan de maaiers op het veld te keer
En in de schuren houten vlegels:
Op, en neer
Want niets ontkomt de regels.

Het lijkt allereerst een gedicht uit een traditie die vele voorgangers kent: de dode (‘een vermorzeld mens’) die vanuit zijn graf in het open veld niet alleen nieuwe vegetatie voedt, maar ook de achtergebleven geliefde. Intussen hameren de laatste regels het cyclische wereldbeeld er nog even stevig in. Opvallend is in dit gedicht het spel met het eindrijm. Is het in de eerste strofe nog afwezig en komt het in de tweede mondjesmaat (regel 2 en 4) opzetten, in de laatste twee strofen rijmen uiteindelijk alle regels. Het lijkt hierdoor wel alsof het langzaam steeds meer een gedicht wordt. Het is een techniek die we bijvoorbeeld ook bij Achterberg tegenkomen. Toch rijmt ook de eerste strofe een beetje, als we de aanspreking ‘liefste’ even wegdenken: ‘ben’ rijmt dan op ‘verken’. Deze constatering geeft aan die ‘liefste’ een bijzondere lading mee. De allocutie ontnemt het gedicht namelijk zijn algemene, ‘natuurkundige’ interpretatie. De wetten, die aan het eind gesteld worden, verliezen een deel van hun algemene geldigheid en hebben – voor het ogenblik – uitsluitend betrekking op het leven en de dood van de ik-figuur en zijn geliefde. De ‘al-lerindividueelste emotie’ krijgt nu de overhand, om er mederomanticus Willem Kloos nog maar eens bij te halen.

De gedichten van Jotie T’Hooft illustreren daardoor niet alleen de duistere kant van de jaren zeventig – een periode die voor middelbare scholieren even ver weg ligt als de rooftochten van de Noormannen – maar ze vertegenwoordigen ook een uiterst persoonlijke soort poëzie die in onze tijd helaas erg schaars is. ■

Jan de Jong